

Крук С. Л. Благородне спілкування: рівні та прояви / С. Л. Крук, В. К. Гаврилькевич // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 20–21 квітня 2016 р.) / [ред. колегія: Є. М. Потапчук (голов. ред.), Т. Л. Левицька, Л. О. Подкоритова, В. К. Гаврилькевич, О. В. Варгата] / М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. практ. психол. та педагог. [та ін.]. – Хмельницький : ХНУ, 2016. – С. 19–21.

Крук С. Л., Гаврилькевич В. К.

Хмельницький національний університет

БЛАГОРОДНЕ СПІЛКУВАННЯ: РІВНІ ТА ПРОЯВИ

Постановка проблеми. Спілкування є важливим компонентом життя людини. Особливого значення спілкування набуває у професіях «людина–людина», зокрема у педагогіці та психології, оскільки виховання, передача знань і надання психологічної допомоги можуть здійснюватися тільки в процесі спілкування людей (див., наприклад: Бех І. Д. Яке спілкування, таке і виховання, 1996; Спілкування як загальна психологічна основа виховання особистості, 2000). У контексті гуманної педагогіки, головною метою якої є виховання благородної людини, на нашу думку, є необхідність з'ясувати психологічний зміст поняття «благородне спілкування».

Аналіз останніх досліджень і публікацій та невирішена частина загальної проблеми. Психологічні та педагогічні аспекти спілкування досліджуються у багатьох працях, зокрема, таких авторів, як: С. М. Амеліна, О. Андрущенко, Н. П. Антонець, Г. О. Арсентьєва, Т. О. Атрощенко, Л. В. Барановська, О. С. Березюк, Н. В. Берестецька, І. Д. Бех, О. Є. Блінова, К. О. Богатирьов, М. К. Богданова, О. І. Бондаренко, О. В. Брюховецька, С. М. Бучацька, В. А. Кан-Калик, Т. В. Василишина, Л. В. Власенко, М. М. Галицька, В. М. Галузьяк, Т. С. Гаміна, Л. П. Гапоненко, Н. Глухова, А. Гольдштейн, І. О. Горбуліч, А. Й. Гордєєва, В. І. Гордієнко, М. Гордієнко, Н. Є. Гребенюк, Д. М. Гриджук, О. І. Гуренко, Л. А. Данилевич, Д. В. Джонсон, О. О. Довженко, Л. В. Долинська, Ю. М. Друзь, Л. М. Дунець, Н. А. Дусь, Г. Дьяконов, С. А. Єфремцева, А. Жичкіна, М. М. Заброцький, М. Загірняк,

С. В. Загороднюк, М. П. Зажирко, В. С. Заслуженюк, В. О. Зінкевічус, Н. П. Зубалій, А. С. Іванова, Л. Г. Кайдалова, В. П. Казміренко, І. Калинич, Т. М. Каменєва, О. Л. Канюк, С. В. Капітанець, Т. В. Карабин, О. І. Киричук, О. Г. Коваленко, І. В. Ковальчук, Т. Колодько, І. І. Комарова, В. Коновальчук, О. С. Конотоп, Л. В. Копець, Н. О. Кордунова, О. М. Корніяка, А. В. Корольова, О. М. Коропецька, М. О. Коць, Ю. Г. Кривонос, В. А. Кручек, О. І. Кудерміна, М. М. Кулеша, О. І. Куліш, С. Куриш, М. О. Лазарєв, Н. В. Логутіна, Г. В. Локарєва, О. І. Луценко, С. Д. Максименко, В. Ф. Мартиненко, С. В. Марченко, І. М. Мачуська, Г. М. Мешко, С. Микитюк, О. Я. Митник, Е. В. Мірошніченко, А. М. Москаленко, М. М. Назар, Л. А. Онуфрієва, О. М. Опалюк, Л. Орбан-Лембрик, О. Ю. Осадько, Л. Пашко, Л. В. Пляка, Н. Подлевська, Д. Позняк, В. В. Присакар, В. М. Приходько, Ю. Приходько, М. Д. Прищак, Н. В. Радіонова, І. П. Радомський, С. О. Рябушко, Л. О. Савенкова, Г. М. Сагач, О. Є. Самойлов, Ю. О. Семенчук, В. А. Семиченко, Ю. В. Сербалюк, О. М. Середа, І. В. Сипченко, Н. К. Скляренко, М. І. Скрипник, Г. О. Славтіч, К. М. Слесик, Є. Г. Староконь, О. Столяренко, А. А. Студенікін, О. А. Стукало, О. Б. Тарнопольський, В. М. Терещук, В. М. Теслюк, О. В. Тихоновський, М. В. Тоба, Г. В. Товканець, М. І. Томчук, Г. В. Троцько, І. О. Трухін, О. Уваркіна, Ю. В. Уварова, В. В. Уліщенко, Ю. Федоренко, Г. Л. Федосова, В. С. Филипчук, М. М. Філоненко, Т. І. Ханецька, Н. Є. Хлопоніна, Ф. І. Хміль, В. Хомик, І. М. Цимбалюк, В. Я. Чорній, С. Г. Шебанова, Т. Д. Щербан, О. Є. Яновська, О. Г. Ярошенко, І. Д. Ярошук, Т. С. Яценко та інші.

Величезна кількість праць, присвячених спілкуванню, свідчить про великий інтерес сучасної наукової спільноти до цього феномену людського буття, а також про багатогранність і різноманіття спілкування. У науковій літературі висвітлюються, зокрема, такі види спілкування: англomовне, діалогічне, діалогове, ділове, емоційне, інструментальне, інтимно-особистісне, іншомовне, міжкультурне, міжнаціональне, міжособистісне, мовленнєве, навчальне, невербальне, опосередковане, особистісно зорієнтоване,

педагогічне, писемне, правове, продуктивне, професійне, психолого-педагогічне, сімейне, україномовне, управлінське, усномовленнєве, успішне, філософське, художньо-педагогічне, Інтернет-спілкування.

На підставі огляду наукових публікацій ми з'ясували, що благородне спілкування ще не було предметом наукового дослідження.

Мета нашої статті – сформулювати визначення поняття «благородне спілкування» і описати рівні та прояви благородного спілкування.

Методика та організація дослідження. Для досягнення поставленої мети нами проведено теоретичне дослідження наукових публікацій, присвячених феномену спілкування. При цьому ми використовували системний підхід і теоретичні методи, такі як: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

Основний матеріал і результати дослідження. У сучасній українській мові слово *спілкування* означає дію за значенням *спілкуватися*, а також «взаємні стосунки; діловий, дружній зв'язок». Слово *спілкуватися* означає: 1) підтримувати взаємні стосунки, діловий дружній зв'язок із ким-небудь; розуміти одне одного; порозуміватися; 2) об'єднуватися для спільних дій (Великий тлумачний словник сучасної української мови; уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел, 2005, с. 1368).

Цей зміст простежується і у психологічному тлумаченні поняття «спілкування». У психологічному словнику воно представлено як:

1) складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, який породжується *потребами у спільній діяльності* та включає в себе обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії *взаємодії, сприйняття і розуміння* іншої людини;

2) взаємодія суб'єктів, яка здійснюється знаковими засобами, викликана потребами спільної діяльності та спрямована на значиму зміну стану, поведінки та особистісно-сміслових утворень партнера (Психологія: словарь; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского, 1990, с. 244).

Із цих визначень видно, що спілкування тісно пов'язане зі спільною діяльністю (досить докладно цей аспект досліджений також Г. О. Арсентьевою

у її праці «Спілкування як сумісна діяльність людей: соціально-філософський аналіз», 2001). Спілкування є формою життєдіяльності. Соціальний сенс спілкування полягає в тому, що воно є засобом передачі форм культури і суспільного досвіду. Специфіка спілкування визначається тим, що в його процесі суб'єктивний світ однієї людини розкривається для іншої. У спілкуванні людина самовизначається і самопрезентується, виявляючи свої індивідуальні особливості (Психологія: словарь; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского, 1990, с. 244).

Принцип *нерозривної єдності спілкування і діяльності* є одним із базових у вітчизняній психології (Психологія: словарь; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского, 1990, с. 245). Тому й благородну діяльність слід розглядати в єдності з благородним спілкуванням.

Дослідивши етимологію слова *спілкування* (див.: Етимологічний словник української мови : у 7 т. / редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін., т. 5: Р – Т ; уклад.: Р. В. Болдирев та ін., 2006, с. 374), ми витлумачили його глибинний сутнісний зміст як «сполучення (об'єднання) половин (частин) в одне ціле».

З точки зору психології взаємодія людей саме й базується на їх об'єднанні в певну цілісність. Єднання внутрішніх світів людей може мати різний ступінь: від найменшого, поверхневого і часткового до найбільшого, найглибшого і повного взаємопроникнення.

Взаємодія людей може бути спрямована або на зміну зовнішнього світу, або на зміну внутрішнього світу партнерів спілкування. У випадку *благородного спілкування єднання і взаємодія людей спрямовані на досягнення змін у їхніх внутрішніх і зовнішньому світах з метою збільшення в них добра і щастя, тобто збільшення загального блага.*

Внутрішній психодуховний світ людини є багаторівневим, у ньому можна виокремити такі рівні: вольовий, свідомості й самосвідомості, ціннісно-смісловий, інтелектуальний, афективний, поведінковий. Єднання і взаємодія людей може відбуватися на всіх цих рівнях. Тому, ці рівні можна розглядати і

як рівні благородного спілкування (наше уявлення про його можливі прояви на кожному із них подано в табл. 1).

Таблиця 1

Рівні та прояви благородного спілкування

Рівні	Прояви благородного спілкування
Вольовий	Спільне воління (устремління), спільна спрямованість вектору волі на досягнення високої мети (загального блага).
Свідомості	Спільне усвідомлення мети спілкування та участь у ньому за усвідомленою згодою.
Самосвідомості	Усвідомлення власного внеску у спілкування та міри власної відповідальності за його наслідки.
Ціннісно-смиловий	Єднання на основі вищих сенсів, духовних цінностей, цінностей загального блага, альтруїзму, довершеності й досконалості.
Інтелектуальний	Взаємопізнання, взаємоприйняття, взаєморозуміння та спільна пізнавальна активність і розумова творчість, наповнені високими ідеями загального блага.
Афективний	Взаємні емпатія та симпатія, спільне переживання вищих, духовних, альтруїстичних почуттів: внутрішньої свободи, гідності, щастя, любові до людей та ін.
Поведінковий	Спільні дії та вчинки, спрямовані на допомогу іншим людям, на самовдосконалення, на збільшення загального блага, добра і щастя у світі.

Висновки:

1. Благородне спілкування – це єднання і взаємодія людей, спрямовані на досягнення змін у їхніх внутрішніх і зовнішньому світах з метою збільшення в них добра і щастя, тобто збільшення загального блага.

2. Рівні благородного спілкування відповідають основним структурно-функціональним рівням психодуховної організації людини: поведінковому, афективному, інтелектуальному, ціннісно-смысловому, свідомості й самосвідомості, вольовому. Для кожного з них є відповідні прояви благородного спілкування, спільним для усіх цих проявів є домінанта високої мети – загального блага.

Перспективи подальших досліджень ми бачимо у визначенні психологічних умов облагородження професійного спілкування педагогів як суб'єктів освітнього процесу на засадах гуманної педагогіки.